

UNIVERZITET U TUZLI
RUDARSKO-GEOLOŠKO-GRAĐEVINSKI FAKULTET

HIDROMEHANIKA I HIDROLOGIJA

Prof. dr. sc. NEDIM SULJIĆ, dipl.ing.građ.

1

OBAVEZE

Nastavne metode: **PREDAVANJA I VJEŽBE**

Predavanja: 2 časa sedmično (ukupno 30 časova)

Vježbe: 1 čas sedmično (ukupno 15 časova)

Obaveze tokom pohađanja nastave:

- DVA KOLOKVIJA (pismeni i usmeni)
- OBAVEZNO PRISUSTVO PREDAVANJIMA I VJEŽBAMA
- AKTIVNOST NA PREDAVANJIMA I VJEŽBAMA

Obavezno prisustvo na predavanjima i vježbama.

Uslovi za dobijanje potpisa:

1. Prisustvo predavanjima i vježbama (3 i više izostanka – **BEZ POTPISTA**)

2

ZAVRŠNI ISPIT:

Pismeni ispit (2 do 4 zadatka)

Zabranjeno korištenje literature i prepisivanje na ispitu !!!

Položen usmeni ispit usmeni ispit

Konačna ocjena
(utiče rad i aktivnost studenta na nastavi)

Uslov za izlazak na završni ispit iz predmeta
HIDROTEHNIČKE GRAĐEVINE I (III godina)

položen ispit iz predmeta **HIDROMEHANIKA I HIDROLOGIJA**

3

VJEŽBE

Bodovi sa kolokvija (dva kolokvija):

Svaki kolokvij nosi 20 bodova i sastoji se od 2-4 zadatka.

Maksimalno osvojenih bodova sa dva kolokvija: 40 bodova

Prisustvo na vježbama:

Svako prisustvo na vježbi nosi 0,333 bodova
($15 \times 0,333 = 5,0$ bodova)

Maksimalno osvojenih bodova: 5 bodova

Aktivnost na vježbama:

Maksimalno tokom semestra: 5 bodova

4

VJEŽBE

**Ukupno dobijenih bodova tokom semestra:
maksimalno 50 bodova**

**Završni pismeni ispit u strukturi ocjenjivanja:
maksimalno 50 bodova**

NAPOMENA:

Svaki neopravdani nedolazak na vježbe nosi 0,333 negativnih bodova.

5

PREDAVANJA

-Bodovi sa kolokvija (dva kolokvija):

Svaki kolokvij nosi 20 bodova i sastoji se do 10 pitanja.

Maksimalno osvojenih bodova sa dva kolokvija: 40 bodova

-Prisustvo na predavanju:

Svako prisustvo na predavanju nosi 0,333 bodova
($15 \times 0,333 = 5,0$ bodova)

Maksimalno osvojenih bodova: 5 bodova

-Aktivnost na predavanju:

Maksimalno tokom semestra: 5 bodova

6

PREDAVANJA

**Ukupno dobijenih bodova tokom semestra:
maksimalno 50 bodova**

**Završni usmeni ispit u strukturi ocjenjivanja:
maksimalno 50 bodova**

NAPOMENA:

Svaki neopravdani nedolazak na predavanja nosi 0,333 negativnih bodova.

7

SISTEM OCJENJIVANJA:

OCJENA	BROJ OSVOJENIH BODOVA	OPISNA KONAČNA OCJENA
10	95 – 100	Odličan (izuzetan uspjeh sa neznatnim greškama)
9	85 – 94	Vrla dobar (iznad prosjeka, ali sa ponekom greškom)
8	75 – 84	Dobar (općenito dobar rad, ali sa dosta grešaka)
7	65 – 74	Zadovoljavajući (solidan, ali sa značajnim nedostacima)
6	56 – 64	Dovoljan (zadovoljava minimalne kriterije za prolaznu ocjenu)
5	Ispod 56	Nedovoljan (potreban dodatni rad za uspješno polaganje ili znatno više rada za okončanje obaveza)

8

Sve informacije o predmetu, kolokvijima, ispitima i rezultatima kolokvija i ispita možete naći na slijedećoj web stranici:

www.suljicnedim.hpage.com

9

NASTAVNI PROGRAM:

HIDROLOGIJA

(istorijski razvoj hidrologije, zadaci hidrologije, hidrološki ciklus, vodni bilans, površinske vode, PV, vodni bilans, hidrometrija, hidrometeorologija (padavine, isparavanje, sunčeva svjetlost, infiltracija, perkolacija), rječni tokovi, sливna površina, procesi u slivu, oticanje, hidrogrami, velike vode ...)

HIDROMEHANIKA

(istorijski razvoj i podjela hidromehanike, osobine fluida, osobine tečnosti, hidrostatika, hidrodinamika, proticaj, srednja brzina, jednačina kontinuiteta, Bernoulli-eva jednačina, hidraulički otpori, preliv, tečenje u otvorenim tokovima, filtracija podzemnih voda)

10

LITERATURA:

1. Kupusović T.: MEHANIKA FLUIDA, IP "Svjetlost", Sarajevo, 1998.
2. Vuković Ž.: OSNOVE HIDROTEHNIKE (prva knjiga), Sveučilište u Zagrebu.
3. Vuković Ž.: OSNOVE HIDROTEHNIKE (druga knjiga), Sveučilište u Zagrebu.
4. Predavanja (bilješke sa predavanja) - **VEOMA BITNO !!!**

11

UNIVERZITET U TUZLI

RUDARSKO-GEOLOŠKO-GRAĐEVINSKI FAKULTET

HIDROLOGIJA

Prof. dr. sc. NEDIM SULJIĆ, dipl.ing.građ.

12

VODA JE ŽIVA !!!

Voda u rijekama relativno čista i kreće se → teče, struji
Ustajala voda umire → voda mora neprestano kružiti

Više od 70% ljudskog tijela čini voda !!!

ŠTA JE VODA ???

- a) Životna sila
- b) Gubitak više od 50% vode iz organizma → umiranje
- c) Protok vode omogućava aktivran život
- d) Voda prenosi energiju cijelim ljudskim tijelom

13

Voda prenosnik energije → liječenje bolesti → priznaje medicina

Homeopatija → medicina → shvata vrijednost VODE

Homeopatija → osnivač Hahnemann → 19 v. u Njemačkoj

"slično liječiti sličnim, protiv otrova boriti se otrovom"

Primjer: trovanjem olovom → ublažavanje vodom u kojoj ima veoma mala količina olova (količina 1 dijela na 10^{12} milijardi miliona) → informaciju prenosimo na vodu

↓
VODA PAMTI !!!

14

KRISTALI VODE:

U prirodi ne postoji dva ista sniježna kristala !!!

Šta ako zamrznemo vodu različitih kvaliteta i pogledamo kristale ?

MASARU EMOTO → analizirao kristale raznih voda

Svaka voda preko kristala pokazuje svoje osjećaje → kao živo biće

naučna zajednica i zapanjena i skeptična prema ovim saznanjima

Emoto → vode iz slavina, jezera, pod dejstvom muzike, riječi ...

15

KRISTALI VODE:

-Metode prečišćavanja → teško dobiti kristale vode iz slavine

-Kristali se ne mogu oblikovati → primjena tvari koje štete prirodi

-Lijepo oblikovani kristali (kao dragulji) nastaju kod prirodne vode iz ledenjaka, čistih potoka i čistih rijeka

potrebna saradnja ljudi i briga o vodi

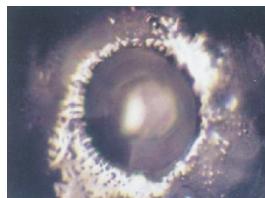
16

Riječ "HVALA TI"

Riječ "UČINIMO TO"

Riječ "UČINI TO"

17

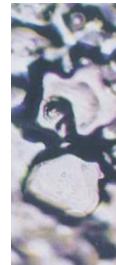
KRISTALI VODE IZ VODOVODA:

Vodovod Pariz

Vodovod London

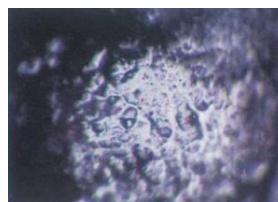
Vodovod Tokio

Kristali govore o jako lošem kvalitetu voda sa ovih slika !!!

18

Vodovod Sydney

Vodovod Bangkok

Kristali govore o jako lošem kvalitetu voda sa ovih slika !!!

Kvalitet vode kao kod evropskih vodovoda !!!

19

Vodovod Bern

Vodovod New York

- Formiranje kristala
- Bolji kvalitet vode
- Zaštita okoliša
- Washington, DC

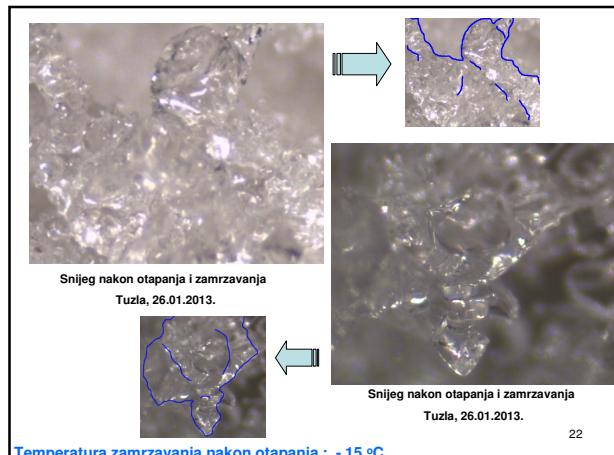
 Rod cedrovine na Manhattnu

Vodovod Washington, DC

20

21

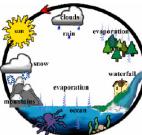
22

UVOD – DEFINICIJA, ZADACI I ZNAČAJ HIDROLOGIJE

- Prema UNESCO-u:

a) **HIDROLOGIJA**=nauka koja se bavi vodama iznad, na i ispod površine Zemlje; pojavljuvanjem, oticanjem i raspodjelom vode u vremenu i prostoru; biološkim, hemijskim i fizičkim osobinama vode; djelovanjem vode na okoliš.

b) **HIDROLOGIJA**=nauka koja se bavi procesima upravljanja, mijenjanja vodnih zaliha na površini Zemlje i tretira različite faze u hidrološkom ciklusu.

Kruženje vode u prirodi

23

Hidrologija ➡ predmet istraživanja hiljadama godina

STARO DOBA:

Nil ➡ pregrađen oko 4000. pne. ➡ poboljšavanja poljoprivrede

Mezopotamski gradovi ➡ zaštićeni od poplava visokim zemljanim zidovima

Stari Grci i Rimljani ➡ gradili akvadukte

U Kini ➡ gradili sisteme za navodnjavanje i radove za nadziranje poplava.

Mezopotamski grad - piramida

Rimski akvadukt kod Splita

24

[Marko Vitruvije](#) → I vijek p.n.e. napisao filozofsku teoriju hidrološkog ciklusa

P koje padnu u planinama prodiru kroz Zemljinu površinu te u nizinama oblikuju rijeke i izvore.

Naučni pristup → [Leonardo da Vinci](#) → precizni prikaz hidrološkog ciklusa

18. vijek → napredak u hidrološkoj nauci postignut zahvaljujući:

- Bernoullijevom piyezometru
- [Bernoullijevoj j-ni](#)
- [Pitotovoj cijevi](#)
- Chezyjevoj formuli.

19. vijek → razvija se podzemna hidrologija → uključuje:

- [Darcyjev zakon](#)
- Dupuit-Thiemovu formulu istjecanja

25

20. vijek → racionalne analize zamjenjuju se empirizmom

vladine agencije u državama pokreću vlastite hidrološke istraživačke programe

Posebno važni → bili su:

- Shermanov hidrografski uređaj
- Hortonova teorija infiltracije
- Theisova j-na → opisuje hidrauliku izvora.

Hidrologija – poseban značaj u građevinarstvu

26

• Predmet izučavanja **HIDROLOGIJE**:

a) stvaranje i gubljenje vodene mase

- P
- infiltracija
- isparavanje

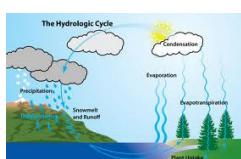
b) kretanja vode u prirodi

c) prikupljanje hidroloških podataka → razne potrebe u građevinarstvu

d) predviđanje hidroloških pojava

e) istraživanje uticaja vode na okolinu i obrnuto

f) proučavanje zakonitosti u režimu voda na Zemlji

27

ZADATAK HIDROLOGIJE:

a) Prikupljanje i obrada hidroloških podataka → osmatranja i mjerjenja

b) Ekonomično dimenzioniranje objekata

c) Procjena sigurnosti objekata od VV, od podlokavanja i rušenja

d) Snabdjevanje vodom

e) Uticaj režima vodotoka, jezera i PV na objekte i razne tehničke probleme

f) Iznašenje metoda za predviđanje hidroloških pojava

28

Veza hidrologije i meteorologije:

- **P**
- kondenzacija na površini tla i u podzemlju
- isparavanje

HIDROMETEOROLOGIJA

Veza hidrologije i geologije:

- PV i izvori
- erozija
- ablacija (otapanje glečera)

HIDROGEOLOGIJA

Izučavanje PV nemoguće bez geologije → HIDROGEOLOGIJA

29

PODJELA HIDROLOGIJE

• Podjela prema namjeni:

a) OPŠTA HIDROLOGIJA

-osnovna pitanja voda na Zemlji → dio geofizike

B) INŽENJERSKA HIDROLOGIJA

-proračun režima voda za potrebe građenja raznih HG

C) REGIONALNA HIDROLOGIJA

-izučava hidrološke karakteristike nekog područja (riječni sliv)

30

• Podjela hidrologije:

- 1) OCEANOLOGIJA: proučava vode okeana i mora
- 2) HIDROLOGIJA KOPNA: proučava vode na i ispod površine Zemlje

• HIDROLOGIJA KOPNA:

- a) Hidrometeorologija: proučava vode u atmosferi
- b) Potamologija: proučava površinske tokove
- c) Limnologija: proučava jezerske vode ili slatke stajaće vode
- d) Kriologija: proučava vode u vidu leda i snijega
- e) Hidrogeologija: proučava PV → kretanje i pojava vode u litosferi

31

• Posebne grane hidrologije prema pojedinim područjima istraživanja:

- a) hidrologija krša
- b) urbana hidrologija
- c) hidrologija akumulacija
- d) ekohidrologija (u novije vrijeme)

HIDROLOGIJA KRŠA:

-hidrologija u krškim naslagama i slojevima koji omogućavaju tečenje vode podzemljem
URBANA HIDROLOGIJA:

-oticanje naseljenih i gradskih područja

HIDROLOGIJA AKUMULACIJA:

-rad akumulacijskih jezera i njihov uticaj na vodni režim

EKOHIDROLOGIJA:

-izučava uticaj hidroloških fenomena na ekološke procese

32

• Usmjerena unutar hidrologije:

- a) parametarska hidrologija
- b) stohastička hidrologija

• Parametarska hidrologija (iskustvena, deterministička ili analitička):
u analizi se koristi deterministički pristup istraživanjima hidroloških osobina uz primjenu raznih parametara

• Stohastička hidrologija (vjerovatnošt i statistika):

hidrološki procesi i pojave opisuju se metodama teorije vjerovatnoće i matematske statistike

33

HIDROLOŠKI CIKLUS

• Hidrološki ciklus = kruženje vode kroz atmosferu i na površini Zemlje

- isparavanje iz ekeana, mora, jezera, rijeka i sa kopna
- u oblacima dolazi do kondenzacije \Rightarrow nastaju P
- P padaju na vodne i kopnene površine
- voda se akumulira u vodnim površinama i ponovo isparava

Kruženje vode u prirodi

34

• Hidrološki ciklus \Rightarrow stalni proces kruženja vode na Zemlji

• Faze hidrološkog ciklusa:

- 1) isparavanje (E)
- 2) padavine (P)
- 3) oticaj (O)

• Hidrološki ciklus odigrava se u:

- atmosferi
- hidroferi (na površini)
- litosferi (ispod površine)

• Voda prodire u tlo prosječno do 1 km (u kršu do 2 ili 3 km) !!!

• Voda u atmosferu prodire do 15 km !!!

• Prosječno: hidrološki ciklus u amplitudi do cca 16 km !!!

35

• Na površini kopna \Rightarrow duži $\Delta t \Rightarrow$ zaključak:

ISPARAVANJE + OTICAJ = PADAVINE

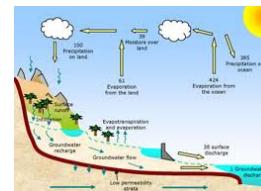
• Sa kopna u mora i okeane otiču količine vode (rijekama i direktno podzemno)

postojanje kontinuiteta kretanja vodenih masa

sa mora na kopno dolazi ista količina vode (putem P)

36

VODNI BILANS:

- Vodni bilans** = određivanje vodnih količina koje ulaze, izlaze ili se zadržavaju u slivu za neko usvojeno razdoblje
- Vodni bilans**: opisuje hidrološki ciklus

•**Hidrološki ciklus** \rightarrow promatra se kroz tri faze:

- 1) isparavanje (E)
- 2) padavine (P)
- 3) oticanje sa kopna (O) \rightarrow direktno (O_d) \rightarrow bazno (O_b)

•**Vodni bilans** možemo pisati za:

$$\begin{aligned} \text{-okeane i mora: } & P_{\text{ocean}} + O_{\text{kopno}} = E_{\text{ocean}} \\ \text{-atmosferu: } & E_{\text{ocean}} + E_{\text{kopno}} = P_{\text{ocean}} + P_{\text{kopno}} \\ \text{-kopno: } & P_{\text{kopno}} = E_{\text{kopno}} + O_{\text{kopno}} \end{aligned}$$

37

•Opšta j-na vodnog bilansa \rightarrow za bilo koje područje i proizvoljni interval t:

$$P + Q_{dd} + Q_{bd} - E - O_{do} - O_{bo} = +/- \Delta V$$

P – ukupne padavine

Q_{dd} – ukupni direktni (površinski i brzi potpovršinski) dotok sa drugih područja

Q_{bd} – ukupno bazni (spori potpovršinski i podzemni) dotok sa drugih područja

E – ukupno isparavanje

O_{do} – ukupno direktno (površinsko i brzo potpovršinsko) oticanje

O_{bo} – ukupno bazno (sporo potpovršinsko i podzemno) oticanje

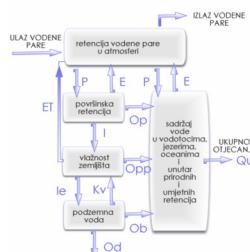
ΔV – ukupna promjena V vode

38

- Hidrološki ciklus** \rightarrow proces kretanja, gubljenja i obnavljanja vode na Zemlji na putu od atmosfere do okeana kao i pri suprotnom kretanju

Vodna bilanca

39

CIKLUS OTICANJA I NJEGOVE KOMPONENTE

•**Hidrološki ciklus** \rightarrow proces cirkulacije i raspodjele vode na zemlji i atmosferi

•**Ciklus oticanja** \rightarrow dio hidrološkog ciklusa \rightarrow veza između P i oticanja

raspodjela vode od t kada je kiša pala na tlo

do t kada je voda dospjela do vodotoka ili se vratila u atmos.

•Početak P \rightarrow veći dio P zadržava se na lišću i vegetaciji \rightarrow vraća se u atmos.

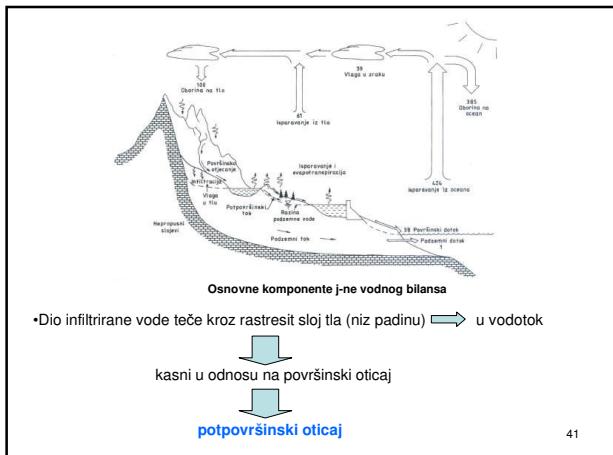
•Ljetni pljusak male jačine i kratkog t \rightarrow mali dio kiše dođe do tla

ako dođe do tla popunjava depresije tla
ili se infiltrira u tlo

•Duži pljusak \rightarrow kada je i kiše > kapaciteta infiltracije tla \rightarrow **POVRŠINSKI OTICAJ**

sa površine terena tanak sloj vode (površinska akumulacija) otiče do rijeke

• Dio infiltrirane vode do podzemne izdani efektivna infiltracija

• Dio PV kod efluentnih tokova može da postane bazni oticaj recipijenta

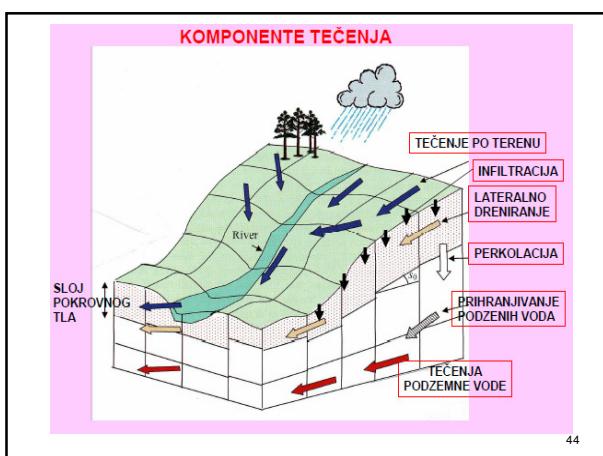
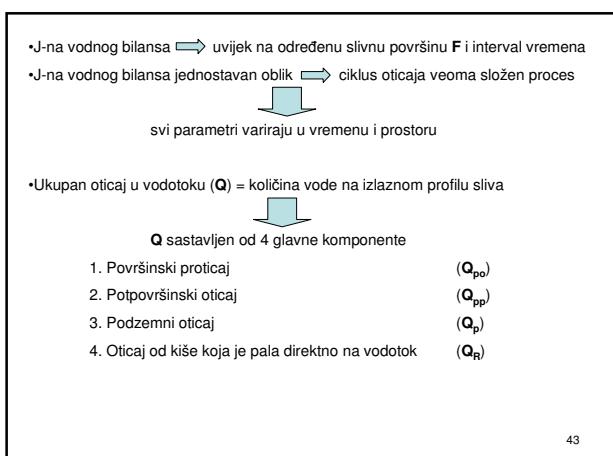
• Dio vode koja je upijena ostaje iznad NPV u nezasićenoj zoni tla zemljija vлага diojem je koriste biljke (transpiracija) i dijelom isparava kao i voda sa površine tla

• J-na vodnog bilansa na slijedeći način:

$$P = Q + I_i + E +/- \Delta V$$

P – padavine
 Q – oticaj (površinski i potovršinski)
 I_i – infiltracija $I_i = I_e + m$ I_e (efek. infiltr.) m (zemljija vлага)
 $m = E_z + T_r$ E_z (ispar. sa tla) T_r (transpiracija biljaka)
 E – isparavanje sa površine terena, sa lišća, sa vodene površine
 ΔV – promjena V vode u sливу (PV i u površinskim tokovima)

42

- Ukupno oticanje = efektivni dio P koji otiču
- Ostatak P koji nakon gubitaka dolazi površinskim, potpovršinskim i podzemnim putem u vodotoke
- Dio ukupnih ili bruto padavina (P_b ili H_b) koji otiče \Rightarrow efektivni ili neto P (H_e)
- Proces oticanja u hidrologiji i općenito u hidrotehnici \Rightarrow **BAZNA VAŽNOST**

Važnost kod dimenzioniranja oborinske kanalizacije

45

•U praksi imamo dvije komponente oticaja:

1. DIREKTNI OTICAJ (BRZI) Q_d
2. BAZNI OTICAJ (SPORI) Q_b

$$Q_d = Q_{po} + Q_R + {}_1Q_{pp}$$

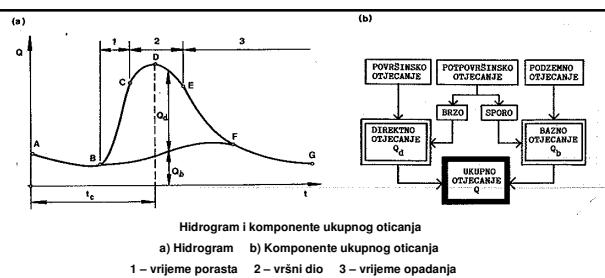
$$Q_b = Q_p + {}_2Q_{pp}$$

${}_1Q_{pp}$ – brzi potpovršinski oticaj

${}_2Q_{pp}$ – spori potpovršinski oticaj

- Svrha analize oticaja \Rightarrow odrediti raspodjelu oticaja u t kod izlaznog profila sliva
odnosno
- odrediti [hidrogram oticaja](#) koji je posljedica [hjetograma pale kiše](#)

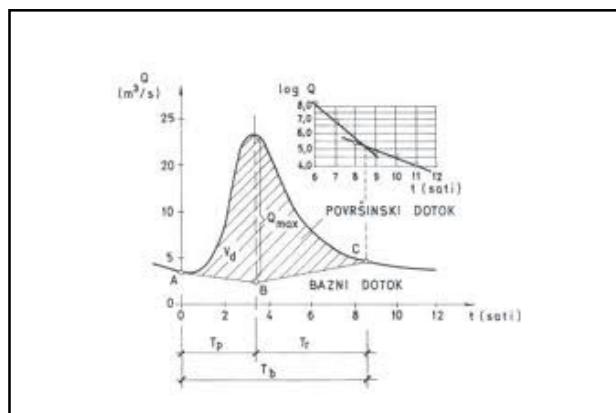
46

HIDROGRAM

- Grafički prikaz promjene protoka (Q) u vremenu (t)
- Oblik hidrograma \Rightarrow tri razdoblja
 - 1) vrijeme porasta (povećanje protoka)
 - 2) vršni dio (kulminacijski dio)
 - 3) vrijeme (opadanja (recesija))

47

48

ULOGA HIDROLOGIJE U VODOPRIVREDI

VODOPRIVREDA (tri vodoprivredne grane)

1) KORIŠTENJE VODA

2) UREĐENJE VODA

3) ZAŠTITA VODA

1) **KORIŠTENJE VODA:**

- a) Vodosnabdjevanje naselja, industrije
- b) Navodnjavanje
- c) Korištenje vodnih snaga (hidroenergija)
- d) Ribogojstvo
- e) Vodni saobraćaj
- f) Rekreacija na vodama

49

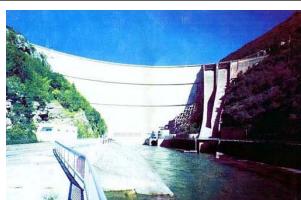
2) UREĐENJE VODA:

- a) Uređenje većih slivova
- b) Rješavanje problema erozije i bujica
- c) Regulacija vodotoka
- d) Odbrana od poplava
- e) Odvodnjavanje
- f) Kanalisanje naselja
- g) Asanacija zemljista

3) ZAŠTITA VODA:

- a) Prečišćavanje otpadnih voda
- b) Tretman čvrstog otpada na deponijama
- c) Provodenje zakonskih mjera
- d) Planiranje budućih resursa

50

Brana Grančarevo (20 km od Trebinja)

Brana Modrac

Brana Jablanica

51

Poplave

52

- **Vodoprivredne aktivnosti:** obavljaju se putem vodoprivredne osnove i vodoprivrednih planova (to su tzv. dokumenti)
- Dokumenti: utvrđuju dugoročno upravljanje planiranih aktivnosti
- Dokumenti: sprovodenje aktivnosti sa tehničkog i pravnog aspekta

• Na primjer **ZAKON O VODAMA FBiH** predviđa sljedeće akte:

1. **Vodoprivredne uslove**
2. **Vodoprivredne saglasnosti**
3. **Vodoprivredne dozvole**
4. **Vodoprivredne naloge**

Vodoprivredni uslovi: obaveze koje treba da ispuni projektna dokumentacija

Vodoprivredna saglasnost: kod gradnje objekata (promjene u režimu voda)

Vodoprivredna dozvola: za sve objekte kojima je izdata vodopriv. saglasnost

Vodoprivredni nalog: daje se u toku važenja vodoprivredne dozvole

53